

Božidar PAVLEŠ

Osveta

Misao o toj osveti nabačena je jednog popodneva, dok su njih trojica prešali jabuke. Prešali su jabuke, drijemali i razgovarali. O koječemu i kojekako. Uglavnom, više pospano nego ljutito. A bilo je to u velikoj šupi gazde Miškine, onoj što služi inače kao garaža za traktor i vršalicu.

Teško je reći tko je prvi nabacio, natuknuo tu misao. Obično to ide ovako: malo jedan, malo drugi, malo u šali, malo ozbiljno, pa se začas skuha što-god krupnije. Bar na riječima.

Baš čudno s tim riječima. Puštene jednom u život, u opticaj, one kao da počnu naglo rasti, ploditi se, množiti. Pa pokušaj ti poslije da im pronalaziš početke i svršetke. Ovaj rekao ovo, onaj dodao ono, ma nije ovo, nego ono, i nikad tome kraja.

Tod popodneva Čota više nije mogao naći nigdje mira. U stvari, slične misli u vezi s Baricom gajio je on u sebi već poodavno... Uh, što bi to bila slatka osveta!... Uzburkala se u njemu mlada, i onako prevruća krv, i sasvim ga opsjela ta misao o osveti. Osjetio je snažnu potrebu da izađe iz šupe, da ode do bunara i polije se hladnom vodom. I evo: uz prodornu škripu otvaraju se velika vrata šupe i u dvorištu se pojavljuje polugol mladić, samo u hlačama. Vrlo snažan i jako opaljen suncem, gotovo crn. A prostrano dvorište — kao mrtvo. Nigdje nikakve životinje, sve se zavuklo u hlad. Kraj bunara stoji velika kaca napunjena vodom do vrha. Mladić dođe do nje, raširi noge, pa se stane pljuskati vodom po licu, prsima, leđima... Začas se oko njega načini velika mlaka vode i blata, po kojoj je

bodro gacao bosim nogama, bučno frkćući... Odjednom, zabacivši na široka leđa mlaz vode i ogledavši se, poviče ushićeno:

— Jao, kakva krasna duga! Hej, Rajzek, Petrina, dođite brzo, dok mi nije pobjegla! Zamislite, načinio sam dugu! Vikao je tako prema šupi i prskao vodu visoko uvis, da što duže zadrži ljepticu dugu. Ali onu dvojicu u šupi, čini se, nimalo nije zanimala njegova duga. Zacijelo su čak mislili: takav momak, pa su mu djetinjarije na pameti! Uglavnom, nitko nije izlazio iz šupe da vidi dugu i da uživa u njoj. Umjesto toga dogodi se nešto drugo: od nedalekih kućnih vrata začuje se brzo škljocanje ključa u bravi i u dvorište proviri ženska glava. Razbarušene kose i bijesna, ali lijepa. Začas je mladić slušao dobro poznati glas gazdine kćeri Barice, koja se mrštila prema bunaru: — Nemaš li drugog posla, nego tu vičeš i proljivaš vodu! No, pokazala bih ja tebi, samo da nisam u kombineu, čitavog bih te zagnjurila u tu kacu! Ja sam se namučila dok sam navukla vodu, da se ugrije i da se navečer okupam, a ti... Odmah da si navukao drugu vodu! I ne deri se više po dvorištu, ne može čovjek ni malo odspavati!

Kako se glava naglo pojavila, tako se naglo i ljutito povukla. Mladić ostade zagledan prema vratima, kao da će vidjeti još ponešto... Iz očiju mu izbijaje svih njegovih dvadeset godina. Ali u bravi ponovno oštro škljocne ključ: gotova predstava!

Eh, Barica!... Čota je išao polako prema šupi, nekako tužno, razočarano, i mislio o ženi. Baš šteta što ima tako oštar jezik. Kao nož. Ili, još bolje: mitraljez. Koliko ih je puta posjekla i presjekla, izribala i oribala, kao obične balavce! Cesto za sitnice, ni za šta. Zato su i odlučili: pokazat ćemo mi njoj, osvetiti se za uvrede! Samo neka se ukaže povoljna prilika...

Ali zato, s druge strane: žena je to! Nema takve u čitavom selu. Kad bi se — radeći što-god u dvorištu — sagnula nisko, pa bi joj se visoko preko koljena vidjele noge, čvrste, pravilno građene... Uvijek se nosila više gradski, uvijek čisto i uredno: lagane ljetne ha-

ljine, tek malo niže koljena, plavi kombine i boje vedrog neba i isto takvi steznici. Ljeti lako uvrebaš priliku da vidiš bar nešto od toga, ukradeš pogledom... A takve krađe nisu zabranjene, nikakvim zakonom.

A ona — ni slutila nije da bi je koji od očevih radnika mogao gledati s muškim namjerama. Za nju su njih trojica u prvom redu radnici, pa tek onda, možda, muškarci. Uz to, oni su uvijek tako prljavi i masni od poslova oko traktora i vršalice! Dvojica od njih, Rajzek i Petrina, već su u poodmaklim godinama, mogli bi joj i očevi biti! A Čota — on je još zelen, gotovo balavac. Takve se šalje — po šibice!...

Čota uđe u šupu, povuče za sobom velika, rasklimana vrata. A ona i opet prodorno zaškripaše. Kao da kažu: ah, koga naš bijesa ne puštate na miru u ovakvo vruće popodne!... Zatim Čota potraži pogledom mjesto gdje će sjesti. Najzgodnijim mjestom učini mu se daska što je ležala na zemlji, kraj lonca u koji je iz preše curio mošt. Čudno, pomisli on usput: kakva golemo preša, a kako tanak mlaz!... Tek pošto se smjestio na dasci, baci pogled na ulagača Rajzeka, zatim na traktorista Petrinu. Oho, tu nešto nije u redu! Dvojica starijih radnika gledaju se mrko, poprijeko...

— Bedak, obični bedak, da znaš! Eto, to si ti! — odjednom ljutito progovori Rajzek, mlađi od ove dvojice. Vidi se: nastavak je to nekog njegovog obračuna s traktoristom Petrinom. Dakle, obračun u nastavcima. Da čujemo!

— Samo zbog tebe moram se ja sada natezati s tom prešom i tim pišljivim jabukama, drijemati ovdje, dežurati... Ti si pristao da po ovoj vrućini prešamo gazdine jabuke! A dobro znaš da još moramo pripremiti sve za polazak u Prekogoru, po ušur... Eh, mogli smo tako lijepo odspavati prije polaska!

Uh, to nesretno, suviše prešanje, pomisli Čota zlovoljno. Pogledom ošinu Petrinu, kao krivca, tako da ovaj samo promrmlja nešto kao opravdanje, obori oči. Vidjelo se da i mladić misli, kao i Rajzek: ako smo radnici gazde Miškine, na njegovim strojevima — nije naš posao da prešamo jabuke! Imamo mi dovoljno našeg posla, važni-

jeg... Čota se sjeti, s neugodnošću: trebalo bi, i te kako bi trebalo, učiti za ispite koji ga čekaju u jesen. Zar će ga netko tamo, na fakultetu, uopće pitati kako mu je i gdje protutnjilo ljetu?

Ljeto — to slobodno, divno doba, kad student ima dovoljno vremena za sve, pa tako i za učenje. Da, samo koji student? Onaj koji sjedi kod kuće, kod svojih, sit i zbrinut, pa može priuštiti sebi da sve četiri digne u zrak... K vragu i te jabuke i taj mošt! Istina, nije to neki težak posao, stigne čovjek usput i prodrijemati malo, ali je to posao dosadan i prčkav, posao za babe, a ne za muškarce! A Barica ima dvije snažne kćeri, koje i onako ništa ne rade, samo se dotjeruju, gledaju se sa seoskim momcima... Neka se one tu igraju s jabukama i oko preše, to su i onako njihove jabuke!... Barica! Opet se sjeti plave boje, osвете, i vrući srsi prodoše mu kožom. Zanimljivo: nikad nešto takvo, ni izdaleka, nije osjetio prema njenim kćerima. Niti je on postojao za njih, niti one za njega. Dakle, uzajamno nepostojanje. Ima vam i toga na svijetu. Ako dosad niste naišli na to, a vi odsad pripazite — zacijelo ćete naići!...

Srećom, nagluhi Petrina ne čuje baš sve što buntovni Rajzek upućuje na njegovu adresu. Inače bi se razbuktala svađa. Kao glavni čovjek u tom slatkom poslu prešanja, Petrina sjedi ispred preše, na maloj prevrnutoj kaci. Na licu mu se vidi da misli: no, no, pričaj ti samo što hoćeš, znam ja što radim!... I on je gol do pojasa, kože jako opaljene suncem, kao i obojica ulagača. Svoje okruglo, znojno lice hladilo tako što stalno maše ispred nosa svojom masnom kapom. U traktorista i ne može biti drugačija kapa nego masna. A kako se do guše napio mošta, naduo mu se jako trbuh, poput lopete. Padajući sve više u drijem, on misli sve pomirljivije: Gazda je gazda, i posao je posao... Ipak, imaju i dečki pravo, imaju, nije da nemaju... pospani su, umorni... trebalo bi odspavati prije polaska, trebalo bi... Uh, te proklete muhe!...

U lonac je curio sve slabiji mlaz tekućine iz preše. Bio je to znak da opet treba »stisnuti«, to jest stegnuti veli-

ki zavrtnaj s kamenjem. Vidjevši to, Rajzek ustane sa svoga mjesta iza preše, namigne prema Čoti objesno: aha, sad ćeš vidjeti nešto! Zatim dođe polako do Petrine, iza njegovih leđa, pa se odjednom prodere kraj samog njegovog uha:

— Auf! Diži starku! Nema tu spavanja i zabušavanja, treba stisnuti!

— Uh, koga se vrata tako glasno dereš, nisam gluh! — mrmljao je Petrina, stresavši se od iznenadne vike. Ali nije se mogao mnogo buniti: zaista, treba stisnuti!

A vražji taj Rajzek, kako je samo uvijek uživao u tome: prodere se, zaurla nekome na uho ili iza leđa, ovome samo što ne pukne srce, a on se poslije dugo smije svojim sitnim smijehom, jako zadovoljno. Pri tome pokazuje oštre, crne zube i još više stišće uske oči. Pravi đavao. Ali kad je umiven i obrijan, izgleda on sasvim pristojno. Kao živa stenje i cvili velika preša... Nije ni čudo: pod onolikim pritiskom kamenja. Jednolično šušti i pjevucka tekućina u loncu ispod preše, pjeneći se... A oko lonca zujeći oblijeću muhe, mušice, ose, pčele... Privukla ih mirisna tekućina, pa navalili kao ljudi sa svih strana. Nimalo se ne boje ljudi, zacijelo ih i ne vide. Najlakomiji kukci upali su u slatku zamku, u mošt, i sada se kupaju u njemu. Neki su već mrtvi, raširenih krila, dok neki još miču krilima, pokušavaju se izvući... I smiješno i tužno istovremeno, pomisli Čota promatrajući tu sliku. I uz to vrlo poučno. Koji ih je bijes tjerao, te kukce, da se tako bezglavo zaletu u vlastitu propast?... Dobro, nekima od njih možeš i pomoći, pružiti im slamku da se izvuku, ali neće li oni i opet učiniti isto, tek što im se osuše krila?...

Odjednom se odškrinu, zaškripe vrata šupe: Barica! Lice joj je svježije, ispano i umiveno, a kosa počestljana. Na čvrstom tijelu lebdj lagana ljetna haljina, svijetla, s velikim plavim cvjetovima. I sada je, kao i uvijek ljeti kod kuće, bosa... No, sad će biti vike, pronaći će ona nešto, pomisli Čota uzbuđeno, zagledavši se u ženu. A ona mu se učini kao pojava iz nekog drugog svijeta. Eh, što ti je žena! Pa makar i vikala!...

Ali Barica, začudo, ne pokaza ovog puta nimalo gazdinskog zanimanja za stvari oko sebe. Pogledom jako rasižanim i nekako izgubljenim ogleda ona šupu, prešu, radnike... Zatim slabim glasom zaželi da kuša mošt,

Petrina, koji je sjedio najbliže loncu, rado zagrabi lončićem i pruži joj. Ona prihvati, drhtavim rukama, pa počne piti polako, dugim gutljajima... A tri para očiju promatraju je dotle svaki drugačijim pogledom. Najstariji, Petrina, osmjehuje se zadovoljno, poput oca koji je, eto, priuštio djetetu malu radost, i očito mu je drago što je mošt ispao dobar; nutka je: neka samo pije, neće joj naškoditi!...

Rajzek, koji nikako da se pomiri s prešanjem, tim suvišnim poslom, zacijelo misli: no, samo ti pij, pa ćeš morati poslije trčati!... K vragu i te tvoje jabuke i taj mošt! Umjesto da prešamo mogli smo odpavati negdje u hladu... A i taj naivni Petrina, kako se tu raskravio i rascvao... no, kao ono neka stvar na kiši! Uvijek on tako: glavno mu je da ugodi tebi i tvome ocu, a za nas — baš ga briga!

A Čota — e, on se zadivljeno zagledao u ono što vidi pred sobom, sasvim blizu: gotovo pred samim nosom vrte mu se ženske noge, i to kakve noge!... Primjećuje fine dlačice na zdravoj, tamnoj koži... A kroz pukotine među daskama šupe prodrla snažna sunčeva zraka po skroz naskroz osvjetlila tanku ženinu haljinu...

I da ne misli, vidjevši sve to, na osvetu? Uostalom, zašto ih je uvijek onako grubo vrijeđala, ponižavala! Samo neka se nađe zgodna prilika... Eno, i Rajzek mu namiguje nešto u tom smislu, kao da kaže: bit ćeš lud ako to ne učiniš!...

— Uh, baš dobar mošt, — reče žena brišući usne nadlanicom, poput djeteta. — Mora se priznati, dobar ste mošt načinili, dečki! A bez vas, jabuke bi propale, istrunule tamo u voćnjaku... Da se ne bi, slučajno, one moje dvije cure sjetile da ih sakupe, da ne bi!... Pa i sada, u kući, malo prije, što su mi samo svega nagovorile, vrijeđale me... Zadržavajući suze u lijepim plavim očima, žena je pričala, povjeravala se...

A oni osjetiše: ipak, nisu oni za nju baš posljednji ljudi na svijetu!

Ništa neće kćeri da joj pomognu. A posla sada, ljeti, preko glave. U polju i kod kuće. Kažu: mi idemo u školu, u gimnaziju, moramo učiti! Ali, da su bar dobri đaci, nego nikakvi! Stalno samo plaćaj instrukcije za njih, a ipak svake godine na kraju — popravci, ponavljanje razreda... A kako da i budu dobri đaci, kad su im u glavi samo: haljine, dečki, šetnje, zabave?!

— I još mi kažu: ti si stara, ti ništa ne razumiješ! Ako se potužim ocu, reći će mi: to su tvoje kćeri, ti se nateži s njima, imam ja dosta drugog posla! A za svoje kćeri ti si kriva što su tave, ti si ih razmazila! Nedavno mi rekao: dosta mi je svih vas, samo me gnjavite, najurit ću vas iz kuće, idite odakle ste došle!... A zar sam ja kriva što sam se s djecom morala vratiti ovamo? Eh, da mi je muž živ, kako bi to sve bilo drukčije! Na rukama bi me nosio, na rukama!... Prokleta bolest! Najbolje bi bilo da je i mene odnijela skupa s mužem!

Sjetivši se muža, Barica ne izdrža, nego se zaplaka. Petrina skoči, pridržava je, pa je blago spusti na svoje mjesto, na onu malu prevrnutu kacu pred prešom. Ona je sjedila sasvim klonulo,

spuštene glave, s licem u dlanovima, i čitavo tijelo treslo joj se u snažnim drhtajima...

A Cota i Rajzek gledaju se kao krivci, kao da očima govore jedan drugome: eh, baš smo bili nekakvi! Glupost, kakva osveta!...

— No, no, znamo mi dobro kakva si ti žena, — kaže Petrina potresenim glasom. — Žena kakvu treba tražiti nadalje, žena i pol! Mučiš se, radiš od jutra do mraka, kao i mi. I u tome nam samo prolazi život... No, ti barem djecu imaš, kakvu-takvu djecu, a ja ni to! Progovorio i crni Rajzek, zapravo prošaptao prema Čoti. Osjetio valjda potrebu da se i riječima ispriča, opravda:

— Znaš, mislio sam da ona ne zna drugo nego vikati i vrijeđati... Ono o osveti — vraga sam ja to govorio ozbiljno, da ne bi! Tako, šalio sam se. A od šale ljudi ne ginu, zar ne?

Ali i bez toga, bez te Rajzekove isprike, Čota zna dobro: vrag jedan buntovniji, voli se praviti ovakav i onakav, važan i bijesan, a zapravo — ni mrava ne bi zgazio! A što se tiče žene, nije dobro ni ovo drugo, ovo kad ti se u srce počne uvlačiti!

(Iz neobjavljene zbirke »Nad bubnjem«)

(Ilustracija J. Turković)